

prašo, arba stengiasi atlyginti, išpirkti skriaudą, arba ginasi keisdamas savo poelgio interpretaciją: aiškina, kad poelgis netyčinis, kad nebuvo padaryta jokia skriauda, kad poelgiu tik atkurtas teisingumas atsilyginant už ankstesnę skriaudą ir pan. Pats moralinis principas ar jį sukonkretinusi norma nekvestionuojami. Konvencijos pažeidėjas teisinasi peikdamas normą ar jos šaltinį. Skiriasi ir normą pažeidusių vaikų drausminimas: moralės pažeidėjo dažniausiai prašoma išivaizduoti save kito (nuskriaustojo) vietoj, tuo tarpu konvencijos pažeidėjas kaltinamas netvarkos kėlimu, susitarimų nesilaikymu, lūkesčių neatitikimu, nemandagumu ar situacijos nepaisymu. Taigi žmonės intuityviai skiria moralę nuo konvencijos.

Skirtingas moralės ir konvencijų universalumo bei privalomumo laipsnis ir skirtingas reagavimas į jų pažeidimą yra svarbus renkantis argumentavimo būdą antikorupciniam ugdyme. Teisėtvarkoje nusikaltamas korumpuoto elgesio pobūdis grindžiamas įstatymo pažeidimu, tuo tarpu visuomenė pirmiausia siekia išvengti moralės pažeidimą. Tas ypač būdinga vaikams ir paaugliams: jie daug jautriau už suaugusiųsius reaguoja į moralinės normos pažeidimą ir labai nedaug dėmesio, lyginant su suaugusiais, skiria konvencijos pažeidimui. Argumentas „korupcija yra blogis, nes pažeidžia įstatymus“ gali likti neišgirstas.

Atrodo, kad vaikams augant moralinis ir konvencinis mąstymas bręsta lygiagrečiai ir nesutampa. 34 puslapyje pateikiama lentelė, kurioje L. Nucci, remdamasis L. Kohlbergo moralės raidos teorija, išskaidė moralinio ir konvencinio mąstymo raidą.

Jeigu šiame modelyje konvencinio mąstymo raida atitinka tikrovę, tai skirtingo amžiaus mokiniams turėtų būti skirtingai argumentuojama, kodėl korupcija yra blogis. 10–12 m. vaikai supras, kad įstatymai draudžia korumpuotą elgesį, todėl jis neleistinas. 12–14 m. paaugliai nesupras teisiųjų ar socialinės tvarkos argumentų ir bus jautrūs tik moralinio teisingumo argumentams. 14–17 m. paaugliams galima išaiškinti, kad antikorupciniai elgesio standartai yra privalomi įvairias pareigas užimantiems žmonėms kaip palaikantys socialinę sistemą. Patys vyriausi mokiniai šį teiginį priims šiek tiek skeptiškai, nes jie normas sieja su esama elgesio praktika. Lyginant su jaunesniais mokiniiais, jie daugiau dėmesio skirs aukštą korupcijos lygį Lietuvoje liudijantiems tyrimų rezultatams ar teiginiams, kad „Lietuvoje visi korumpuoti“, todėl tokią neigiamą informaciją vertėtų atsverti pozityviais pavyzdžiais, tarkim,

Moralinio ir konvencinio mąstymo raidos lygiai [Nucci L.P. 2001]

Amžius	Moralinė sritis	Konvencinė sritis
5–7 m.	Pagrindinių prievolių (neskriausti kitų) pripažinimas. Tačiau geras ar teisingas elgesys suvokiamas savanaudiškai.	Konvencijos kildinamos iš esamos praktikos (moterys turi dėvėti sijonus, nes moterys juos dėvi, o vyrai – ne).
8–10 m.	Gero ar teisingo elgesio samprata išplečiama iki „teisingo abipusiškumo“, suvokiamo pirmiausia kaip griežta lygybė (lygiava) su šiais tokiais nešališkumo (į skirtumus atsižvelgiančio teisingumo) pradmenimis.	Neigiamas konvencijos kaip empiriškai patvirtinto dėsno samprata. Konvencijų išimtis (kai kurios moterys mūvi kelnes, o škotai – sijonus) suvokiamos kaip įrodymas, kad konvencija yra primestinė (sutartinė). Normos egzistavimas nebelaikomas pakankamu pagrindu jos laikytis.
10–12 m.	Geras ar teisingas elgesys suvokiamas kaip reikalaujantis daugiau nei lygiavos. Teisingumas, atsižvelgiantis į tokius skirtumus kaip specialūs poreikiai, situacija ar nuopelnai, derinamas su abipusiškumu.	Konkretus supratimas, kad socialinės taisyklės palaiko tvarką (pavyzdžiui, apsaugo nuo girtų vairuotojų). Socialiniais autoritetais laikomi esantys „viršuje“, jie kuria taisykles. Taisyklės gali būti pakeistos ir priklauso nuo konteksto.
12–14 m.	Siekama suderinti lygybės kaip lygiavos ir į skirtumus atsižvelgiančio teisingumo principus kuriantis žmoniškų socialinių santykių sampratą.	Konvencijos laikomos ne daugiau kaip socialiniais lūkesčiais. Tai mažina jų privalomumą. Poelgiai vertinami nepriklausomai nuo taisyklių.
14–17 m.	Tęsiasi aukščiau minėtų principų derinimas.	Formuojasi sisteminė socialinės struktūros samprata. Konvencijos suvokiamos kaip norminančios ir susiejiančios socialinę sistemą, sudarytą iš apibrėžtų vaidmenų ir statiškos hierarchinės organizacijos.
17–20 m.	Perėjimas į suaugusiųjų moralinį mąstymą (žr. toliau).	Neigiamas požiūris, kad visiems privalomos normos skirtos socialinėms sistemoms išlaikyti. Konvencijos yra ne daugiau kaip socialiniai standartai, įtvirtinti įprastu elgesiu. Normų sistemos yra sutartinės.
Suaugusieji	<i>Teisingumo</i> ir <i>gerumo</i> sąvokų vartojimas mąstant apie socialinę sistemą. Moralė laikoma nepriklausančia nuo konkrečios socialinės sistemos normų. Universalios ir privalomos moralės savybės derinamos su nelygstama ir prigimtine kiekvieno asmens verte.	Konvencijos laikomos standartais, kurie yra naudingi koordinuojant socialinę sąveiką. Vienodas konvencijos supratimas socialinėje grupėje palengvina jos narių sąveiką ir sistemos veikimą.

tarnautojų etikos kodeksais, supažindinimu su skaidriomis procedūromis, lygybės ir nešališkumo principais ir pan. Ir, be abejo, dirbant su įvairaus amžiaus mokiniais nuolat kils klausimas: kas yra korupcija – tik tvarkos ir susitarimų nesilaikymas ar moralinis blogis?

Individualiosios antikorupcinio ugdymo programos rengimas

Šių patarimų tikslas – pateikti pasiūlymų dėl individualiosios antikorupcinio ugdymo programos, medžiagos ir užduočių, susijusių su nusikalstamumo prevencine veikla. Bet kuriuo atveju prevenciją reikia vertinti ne kaip atskirą elementą, bet nuosekliai integruotą kasdieniame ugdymo procese dalyką, kuriuo tam tikrais atvejais gali būti naudojama savarankiškai. Antikorupcinio švietimo programa numato galimybes plėtoti projektus, susijusius su keliais dėstomaisiais dalykais ar papildomojo ugdymo veikla. Svarbu, kad pirmenybė būtų teikiama tiems dalykams, kurie skatina ir plėtoja mokinių gerovę bei tarpusavio supratimą. Jeigu vaikai, jaunuoliai jaučiasi gerbiami tėvų, mokytojų, švietimo specialistų ir kitų žmonių, jie išsiugdo savigarbos jausmą ir išmoksta parodyti toleranciją kitiems.

Antikorupcinis švietimas – ne kažkieno sudarytų taisyklių, kaip elgtis bei moralizuojančių pamokymų rinkinys. Korupcija, kaip ir apskritai visa nusikalstama veika, – pasirinkimo klausimas. Suaugusiųjų uždavinys – sudaryti prielaidas, sąlygas visuomenės interesus atitinkančiam pasirinkimui. Privalome supažindinti mokinius su jų teisėmis, pareigomis ir padariniais: įtaka žmonėms, akivaizdžiais ir neakivaizdžiais rezultatais. Be to, vertinant pasirinkimą, privalu vaikams ir jaunimui pateikti ir opozicinį variantą, kad tie skirtumai būtų atskleisti ir aptarti. Mokiniai privalo išmokyti pasakyti ir „taip“, ir „ne“.

Antikorupciniame ugdyme ryškesnis naujų darbo būdų ir metodikų poreikis. Pirma, antikorupcinio švietimo programa – naujas dalykas, kuriam mokytojai nebuvo rengiami. Suprantama, kad mokytojai turi patys mokytis, įgyti žinių, įgūdžių šia tema. Todėl būtent čia lengviau pakeisti savo vaidmenį – iš klasės vadovo, autoriteto tapti pagalbininku, gidu. Gido tikslas – ne valdyti, vadovauti, o eiti kartu, lydėti, padėti kuo maksimaliau išnaudoti galimybes. Todėl antikorupciniam ugdymui

ypač aktualūs tokie mokymo metodai kaip diskusija klasėje ar mažomis grupėmis atvejo analizė, mokinių interviu, debatai, vaidmenų atlikimas. Visais šiais atvejais mokytojas turėtų vadovauti mokymuisi, jį stimuliuoti, padėti mokiniams suprasti. Antra, antikorupcinis švietimas mažiau nei, tarkim, istorija, politologija, psichologija orientuotas į faktinių žinių perteikimą ir įsiminimą. Čia nesitenkinama mokinių gebėjimais atsakyti į faktinius klausimus („Kiek procentų valdininkų pažeisti korupcijos?“, „Kokios bausmės gresia už korupcinius nusikaltimus?“ ir pan.). Mokytojui labiau turi rūpėti padėti suprasti prieinamus informacijos šaltinius – kaip ir iš kur surinkti faktai, kaip vertinti jų svarbą, kaip nuspręsti, kurios žinios patikimos, kurią poziciją pasirinkti. Mokinių prašoma analizuoti pozicijas, pagrįsti vienus požiūrius, atmesti kitus. Į daugelį šių klausimų padės atsakyti naudojami *kritinio mąstymo ugdymo metodai*.

Kritinio mąstymo ugdymo metodika siūlo trijų pakopų ugdymo organizavimą. Parengiamojoje pakopoje mokytojo užduotis – paskatinti mokinius daugiau sužinoti apie tai, kas pravers jų patirčiai. Tai – žadinimo, įtraukimo pakopa. Antrojoje – prasmės suvokimo – pakopoje gaunama nauja informacija, idėjos, įsisąmoninama jų prasmė. Apmąstymo (trečiojoje) pakopoje visi – mokiniai ir mokytojai – nagrinėja tai, kas įvyko pirmose dviejose. Tada suvokiama, kas išmokta, ir ko dar trūksta. [Kritinio mąstymo ugdymas. Teorija ir praktika. 2001]

Sudarant individualiąją antikorupcinio ugdymo programą, ypač svarbu nuolat matyti pagrindinių planavimo dalių schemą. Ji nurodo, ką reikėtų atlikti, kas gali turėti įtakos jos turiniui ir realizavimo formai:

KOKS TEIGINYS TURI BŪTI PERTEIKIAMAS?

Į KOKIĄ GRUPĘ NUKREIPTOS PASTANGOS?

KOKIŲ POKYČIŲ TIKIMASI?

KAIP TIKIMASI PASIEKTI PLANUOJAMŲ POKYČIŲ?

KAIP IR IŠ KURIŲ ŠALTINIŲ SURINKTI INFORMACIJĄ?

KAIP BUS PATEIKTA INFORMACIJA?

KOKIAIS BŪDAIS BUS STENGIAMASI ĮSITIKINTI PATEIKTOS
INFORMACIJOS POVEIKIU?

Natūralu, kad mokiniai labai skiriasi. Pirmiausia jie nevienodo amžiaus. **Vidurinio mokyklinio amžiaus** grupėje jaučiama bendra tendencija išbandyti sritis, kurios daugeliui vaikų siejasi su suaugusiųjų gyvenimu. Šiame amžiuje dažnai žengiamas pirmasis žingsnis į suaugusiųjų pasaulį: pabandoma rūkyti, vartoti alkoholį, padaroma smulkių nusikaltimų. Todėl labai svarbu, kad vaikai turėtų galimybę susiorientuoti ir susikurti savo poziciją bei nuomonę, dar prieš patekdami į situaciją, kurioje jų laukia asmeninis pasirinkimas, galintis turėti rimtesnių padarinių. Čia svarbu ugdyti mokinių savo vaidmens suvokimą ir gebėjimą pasakyti „taip“ arba „ne“.

Turėtų būti pabrėžiamos tokios sąvokos kaip *atsakomybė* ir *pagarba*, be to, labai svarbu, kad mokiniai suprastų bendrą atsakomybę už socialinę aplinką. Taip pat svarbu įtraukti juos į socialinių iniciatyvų svarstymą.

Įprasta manyti, kad **aukštesniųjų klasių mokiniai** yra pakankamai subrendę, kad galėtų mokytis bendresnių ir abstraktesnių dalykų. Toks suvokimas, tiesa, priklauso ir nuo to, ar prevencinis darbas buvo dirbamas anksčiau per pamokas. Kitaip sakant, tai priklauso nuo to, kaip giliai pasisekė išugdyti kiekvienam mokiniui optimalų gebėjimą veikti. Kartais būtina intensyvuoti ir galbūt net pakartoti darbą, kuriuo buvo ugdomi pradinių ir vidurinių klasių vaikų gebėjimas suprasti ir veikti.

Prevenčinis antikorupcinis ugdymas labai panašus į įprastą ugdymą. Tai yra ugdymas, kai mokiniams pateikiama informacija, pavyzdžiui, apie teisinius dalykus ir specifines nusikaltimo sąlygas. Šios žinios apie tai, kokios yra nusikaltimų padarymo pasekmės ir su jomis susijusių argumentų atsispirti nusikaltimui radimas ir bus suprantamas kaip ypatingas prevencinis darbas.

Siūlomų užduočių vyresniojo mokyklinio amžiaus grupėje pavyzdžiai

- Parengti medžiagą tyrimui apie nusikaltimo pobūdį ir mastą mokyklos ar vietos bendruomenės aplinkoje.
- Surinkti, paruošti ir palyginti tyrimo duomenis su spaudos pranešimais apie nusikaltimus ir statistine medžiaga.
- Suplanuoti ir įgyvendinti projektą, skirtą jaunesniems mokiniams.
- Suplanuoti ir surengti projekto dienas.
- Panagrinėti, kokioms vertybėms įvairios amžiaus grupės teikia pirmenybę.
- Parengti vietinės televizijos ar radijo programėlę.
- Parengti paveikslų parodą ir viešai pademonstruoti.
- Parengti skaidrių ekspoziciją „Šiandieninis jaunimas: viliojančios galimybės“.
- Parengti vaizdo juostą „Nusikaltėlis. Kas bus toliau?“ arba „Nusikaltėlis. Kodėl ne?“
- Pakviesti STT atstovą į klasę. Suplanuoti, kas bus aptariama, ko bus klausama.
- Peržiūrėti teismo posėdžio filmuotą medžiagą.
- Pasiruošti ir suorganizuoti tėvams skirtą renginį tema „Nusikaltimas – kiekvieno problema ir atsakomybė!“

ANTIKORUPCINIO UGDYMO PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO ĮVAIRIŲ DALYKŲ PAMOKOSE PAVYZDŽIAI

ISTORIJA

Tema Korupcijos apraiškos senovės
Romos respublikoje

Autorė: DAIVA TRUČINSKIENĖ, Anykščių Antano Baranausko vidurinės mokyklos istorijos mokytoja.

Skirta: 7 klasei.

Tikslai ir uždaviniai:

Supažindinti mokinius su Romos aristokratinė respublika.

2. Atskleisti, kad jau tuo metu egzistavo pareigūnų papirkinėjimas, kyšininkavimas, turto grobstymas.
3. Formuoti korupcijos sampratą.

Priemonės ir šaltiniai:

- ŠETKUS B., POBEDINSKA L. *Senovės istorija: vadovėlis 7 klasei.* – Vilnius: Kronta, 2000, 42 paragrafas.
- PLUTARCHAS. *Rinktinės biografijos.* – Vilnius: Vytury, 1996.

Metodai: darbas su vadovėlio medžiaga, darbas su dokumentais, vaidinimas.

EIGA

Pamokos pradžioje mokiniai susipažįsta su Romos respublikos valdymu. Pabrėžiama, kad Romoje egzistavo aristokratinė respublika. Joje visą valdžią savo rankose turėjo turtingi piliečiai, nes už valstybines pareigas nebuvo atlyginama.

Lentoje užrašomi klausimai ir užduotys:

1. Išnagrinėję dokumentus įrodykite, kad Romos respublikoje egzistavo korupcija, kuo ji pasireiškė.
2. Kokią žalą Romos respublikos piliečiams darė įstatymų nepaisymas?
3. Palyginkite Cicerono ir Verio elgesį, kai jie ėjo svarbias pareigas Romos valstybėje. Kas lėmė jų elgesį?

Mokiniai suskirstomi į tris grupes.

1. Viena grupė dokumentuose ieško faktų, kuriais Ciceronas kaltina Verį.
2. Kita grupė stengiasi atskleisti Verio elgesio priežastis.
3. Trečia grupė aiškinasi, kas yra nukentėjusieji ir kokia jiems padaryta žala.
Mokiniais siūloma pasiskirstyti vaidmenimis ir suvaidinti teismo procesą.

Pamokos apibendrinimas: išnagrinėję dokumentus mokiniai nurodo, kad nusikaltimus padarė Veris. Jie daro išvadą, kad Romos respublikoje nebuvo laikomasi įstatymų. Tuo buvo daroma žala respublikos piliečiams. Mokiniais pabrėžiama, kad egzistavo piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi, turto grobstymas, kyšių ėmimas.

Ryšiai su antikorpuciniu švietimu: pabrėžiama, kad korupcija egzistavo jau antikos laikais. Atskleidžiama jos reikšmė valdininkų gyvenimui ir žala visuomenei bei valstybei.

PRIEDAI**A šaltinis** Plutarchas apie Ciceroną:

„Ciceronas turėjo nedidelį, bet jo išlaidoms pakankamą turtą, ir nuostabu buvo, kad jis neimdavo nei atlygio, nei dovanų už savo ginamąsias kalbas, ypač tuo metu, kai vedė Verio bylą. Šitą žmogų, kuris būdamas propretoriumi Sicilijoje buvo daug piktadarybių pridaręs ir kuriam siciliečiai iškėlė bylą, įrodė esant kalta, ir ne savo kalbomis, bet kaip tik tuo, kad jokios kalbos nepasakė. Pretoriai, įsiteikdami Veriui, atidėjo bylą iki paskutinės dienos, ir buvo aišku, kad tos vienos dienos neužteks kalboms pasakyti ir sprendimo nebus. Tada atsistojo Ciceronas ir pasakė, kad kalbų nereikia, pasikvietė ir išklausinėjo liudininkus, paskui pasiūlė teisėjams balsuoti. <...>”.

PLUTARCHAS. *Rinktinės biografijos*. – Vilnius: Vyturys, 1996, p.140

B šaltinis Iš Cicerono kalbos apie Verį:

„Veriui būnant pretoriumi, siciliečiams neegzistavo nei jų pačių įstatymai, nei mūsų senato nutarimai, nei žmogiškosios teisės. Sicilijoje kiekvienam priklauso tik tai, ką aplenkė neribotas šio žmogaus gobšumas ir savivalė<...>. Per visus trejus metus jokia teismo byla nebuvo kitaip sprendžiama, kaip tik pagal jo antakių kryptelėjimą; jokio turto nebuvo paveldima iš tėvo ar senelio, kad nebūtų teismo nuosprendžiu atimtas, Veriui įsakius <...> didžiausi nusikaltėliai buvo už pinigų atleisti nuo teisminės atsakomybės, o gerbiami ir doriausi žmonės, apkaltinti už akių, – be teismo nuteisti ir išstremti“.

PLUTARCHAS. *Rinktinės biografijos*. – Vilnius: Vyturys, 1996, p. 300

Tema Romos respublikos valdymas

Autorė: IRENA LIZDENIENĖ, Mažeikių „Vėntos“ vidurinės mokyklos istorijos mokytoja.

Skirta: 11 klasei.

Tikslai ir uždaviniai:

1. Remiantis Romos respublikos valdymo schema, išaiškinti respublikos valdymo sistemą, senato bei kitų pareigūnų vaidmenį valstybėje, plebėjų ir patricijų kovos priežastis.
2. Argumentuoti, kodėl Romos respublika buvo laikoma aristokratiška.
3. Pagal pateiktą situaciją atskleisti būdus, kaip buvo tampama pareigūnais, kokie tai buvo žmonės, kokioms vertybėms jie teikė pirmenybę, jų veiklos žala valstybei, visuomenei, tokių pareigūnų likimas.

Priemonės ir šaltiniai:

- Romos respublikos valdymo schema, medžiaga apie pareigūnų veiklą.
- Mokytojo parengta medžiaga apie tėvo Gajaus Valerijaus Busikumo ir jo sūnaus Gajaus jaunesniojo gyvenimą ir veiklą.
- Vadovėliai:

BAKONIS E., JANUŠAS J. *Lietuva ir pasaulis: istorijos vadovėlis 11 kl.* – Kaunas: Šviesa, 2001.

BAKONIS E. *Senovės civilizacijų istorija: mokomoji knyga 11 kl.* – Kaunas: Šviesa, 1992.

Metodai: aiškinimas, analizė, trumpos situacijos vaidinimas, diskusija po suvaidintos situacijos.

EIGA

1. Prisimenama, kokiomis aplinkybėmis ir kada Roma tapo respublika.
2. Pateikiama valdymo schema, medžiaga apie pareigūnų veiklą ir drauge su mokiniais nagrinėjamas valdymas, remiantis medžiaga ir schema.
3. Pokalbio metu aptariamos plebėjų ir patricijų kovos priežastys ir rezultatai.
4. Mokiniais pateikiami klausimai:
 - Koks buvo konsulo ir liaudies tribūno vaidmuo valstybėje?
 - Kokių būdu siekė karjeros Gajus jaunesnysis? Kaip jam pavyko tapti konsulu?
 - Kodėl Gajus jaunesnysis įsivėlė į korupciją? Kaip tai pasireiškė? Išsiaiškinti su mokiniais, kaip jie supranta korupciją.
 - Koks buvo šio žmogaus likimas? Kaip jums atrodo, kodėl?
 - Kokios vertybės buvo svarbios tėvui ir kodėl jas pamynė sūnus?
 - Kam buvo padaryta žala būnant valdžioje Gajui jaunesniajam?
5. Grupelė mokinių suvaidina situaciją (parengtą namuose).
6. Diskusija pagal mokiniams prieš vaidinimą pateiktas užduotis.
7. Apibendrinama tema ir pabrėžiama, kad Romos respublika buvo aristokratinė.

Ryšiai su antikorpuciniu švietimu: įrodoma, jog korupcija egzistavo jau antikos laikais. Atskleidžiama jos reikšmė valdininkų gyvenimui ir žala visuomenei bei valstybei.

PRIEDAS

Gajus Valerijus Busikumas gimė pietinėje Italijoje, Teksalikos miestelyje, kur ilgą laiką klestėjo alyvų aliejaus prekyba. Jo šeima taip pat vertėsi šiuo verslu ir sėkmingai jį plėtojo. Jo tėvas Gajus vyresnysis po daugelio gyvenimo metų, praleistų valdžioje, buvo išrinktas eiti konsulo pareigas. Gajus vyresnysis buvo garbingas ir sąžiningas konsulas, ir tuo metu, kai jis buvo konsulas, Romoje klestėjo taika ir ramybė, jis sudarė nemažai taikos sutarčių su valstybėmis, kurias iki tol laikė savo priešais. Savo sūnų jis taip pat norėjo

padaryti garbingą valdovą, tačiau jaunas Gajus buvo pagarsėjęs agresyvumu ir nesantūrumu. Po keleto bergždžių praleistų metų Gajus jaunesnysis nusprendė taip pat įsiliesti į valdžios gyvenimą ir sekti tėvo pėdomis, tačiau jis nenorėjo taip ilgai, kaip jo tėvas laukti, todėl bandė pasinaudoti tėvo įtaka, kad gautų gerą postą. Jis pirmiausia siekė tribūno vietos, tačiau savo absurdiškomis kalbomis, įvairiais šūkiais, tiesiog apsijuokdavo prieš žmones. Pasakojama, kad tribūnai buvo reikalingi bet kuriuo paros metu, jie galėjo būti iškviesti net ir naktį, iškilus kokiai nors bėdai. Tribūnai turėjo teisę sustabdyti aukščiausios valdžios sprendimus. Jiems taip pat buvo draudžiama išvykti iš Romos, todėl ši sąlyga netenkino Gajaus ir jis nusprendė nebesiekti tribūno vietos. Dar po keleto metų Gajui buvo patikėta rūpintis Italijos provincijos – Sicilijos – valdymu. Dėl savo kvailių kalbų ir neišmanymo netrukus jis buvo atleistas iš šių pareigų ir grįžo atgal į Romą. Grįžęs į Romą jis užsigeidė konsulo vietos. Konsulai turėjo teisę šaukti susirinkimus. Mirus jo tėvui, konsului Gajui vyresniajam, surasti tinkamą jo įpėdinį Romai buvo itin sunku. Po tėvo mirties jaunas Gajus atkakliai ėmė siekti šio posto visais įmanomais būdais. Norėdamas, kad žmonės jį paremtų, Gajus pažadėjo jiems turtus ir gerą gyvenimą, vos tik taps konsulu. Praėjus trejiems metams Gajus Valerijus Busikumas pagaliau tapo konsulu, o Romos piliečiai laukė iš jo žadėtosios paramos. Siekdamas dar labiau sustiprinti savo įtaką valdžiai, jis susituokė su senatoriaus dukra Tiperija. Po kurio laiko G. V. Busikumas kartu su kvestoriais, kurie tvarkė valstybės išdą, įsivėlė į korupciją. Jie perpus sumažino kareiviams skirtas lėšas, Romos piliečiams padidino mokesčius. Gajus slapčia parduodavo žemes priešams, kurias Roma ir buvo išsikovojusi iš priešų. Jis priešinosi tam, kad Romos piliečiams būtų suteikta visiška laisvė. Romoje jau seniai buvo ketinama padalyti piliečiams turtus po lygiai ir panaikinti didžiulę turčinę nelygybę tarp turtingųjų ir vargšų, tačiau Gajus neleido to įgyvendinti ir dėl to gavo didelę turtingųjų paramą. G. V. Busikumas iš korupcijos susikrovė sau turtus, tačiau kartu ėgavo didelį žmonių nepasitikėjimą. Pagaliau Romos provincijose prasidėjo sukilimai ir buvo bandoma išsikovoti savo teises. Neilgai trukus Gajus buvo nužudytas sukilėlių, o į jo vietą išrinktas kitas konsulas, kuris atkūrė senus įstatymus ir kovoją už Romos piliečių laisvę.

UNIVERSITY COLLEGE DUBLIN: *The Lives of Busicium and Gorius*. –

www.ucd.ie/~classics/thirdyear/ancbiogr.htm

Tema Romos imperijos galybė

Autorė: EDITA GALINAITYTĖ, Panevėžio 9-osios vidurinės mokyklos istorijos mokytoja metodininkė.

Skirta: 7 klasei.

Tikslas:

1. Išaiškinti Romos imperijos valdymo ypatumus ir trūkumus.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti Romos imperijos pokyčius Oktaviano Augusto valdymo laikais ir jo įtaką senatui.
2. Atskleisti Romos imperijos valdymo neigiamus ypatumus – pareigų pirkimą, negarbingus žmones, atsakomybės stoką už pareigas.

Šaltiniai ir priemonės:

- ŠETKUS B., POBEDINSKA L. *Senovės istorija: vadovėlis 7 klasei*. – Vilnius: Kronta, 2000.
- *Senovės istorijos chrestomatija*. – Kaunas: Šviesa, 1983.

Metodai: lyginimas, analizė, darbas grupėmis, darbas su šaltiniais.

EIGA

1. Prisimenamas Romos respublikos valdymas.
2. Palyginamas Romos respublikos ir Romos imperijos valdymas, remiantis schemomis, pateiktomis vadovėlyje 187 ir 203 p.
3. Prisimenama, kokias pareigas atliko senatas Romos respublikos laikotarpiu?
4. Mokiniai susiskirsto grupėmis po penkis.
5. Mokiniai perskaito šaltinį ir atsako į klausimus:
 - Kaip pasikeitė senato formavimas Romos imperijos laikotarpiu lyginant su respublikos laikotarpiu?
 - Kam ir kodėl buvo naudingas toks senato formavimas?
 - Kodėl sumažėjo senato vaidmuo imperijos laikotarpiu?
 - Koks romėnų požiūris į senato formavimą imperijos laikotarpiu? Kodėl?
 - Kokią žalą darė romėnų visuomenei toks senato formavimas?

- Kaip Oktavianas Augustas piktnaudžiavo savo valdžia?
6. Remdamiesi šaltiniu, vadovėlio tekstu ir ankstesniais atsakymais, mokiniai pateikia kuo daugiau išvadų apie pasikeitusią senato įtaką ir išaugusį imperatoriaus vaidmenį Romos imperijos laikotarpiu.

Ryšiai su antikoruptioniniu švietimu: mokiniai, lygindami respublikos ir imperijos valdymą, nustato neigiamus respublikos valdymo ypatumus. Darydami išvadas, atsako į klausimą, kodėl neigiamą įtaką valstybei darė „pomirtinių“ senatorių valdymas. Susiformuoja neigiamą požiūrį į klestėjusį senatorių papirkinėjimą Romos imperijoje.

PRIEDAS

„Senatas seniai jau padidėjo ir virto palaida minia – jame buvo daugiau kaip tūkstantis narių, tarp jų negarbingiausių žmonių, priimtų po Cezario mirties pagal pažintį arba už kyšį, kuriuos liaudis vadino „pomirtiniais“ senatoriais“.

Senovės istorijos chrestomatija. – Kaunas: Šviesa, 1983

Tema Reformacija Europoje

Autorė: EDITA GALINAITYTĖ, Panevėžio 9-osios vidurinės mokyklos istorijos mokytoja metodininkė.

Skirta: 8 klasei

Tikslas:

1. Ugdyti mokinių gebėjimą analizuoti šaltinius ir daryti išvadas.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti, kokią įtaką Vokietijos imperatoriaus valdžiai turėjo imperijos kunigaikščiai.
2. Išsiaiškinti sąvokos „simonija“ prasmę.
3. Išanalizuoti reformacijos priežastis Europoje.
4. Išsiaiškinti imperatoriaus valdžios silpnumo priežastis.

Šaltiniai ir priemonės:

- *Pasaulio ir Lietuvos istorija. VI–XVIII amžiai: vadovėlis 8 klasei.* – Vilnius: Kronta, 2002.
- *Vidurinių amžių chrestomatija. D. 2.* – Kaunas: Šviesa, 1977.

Metodai: darbas grupėmis, darbas su šaltiniais.

EIGA

1. Susiskirstymas grupėmis.
2. Prisimenama pagal vadovėlio tekstą (39 p.), kaip formuojama imperatoriaus valdžia Vokietijos imperijoje.
3. Mokiniai perskaito šaltinį ir atsako į klausimus:
 - Kokių būdu Vokietijos imperatorius gavo valdžią iš Romos popiežiaus?
 - Kas ir kodėl Romos popiežiui mokėjo pinigus?
 - Kodėl buvo silpna Vokietijos imperatoriaus valdžia?
 - Koks buvo Vokietijos gyventojų požiūris į tokį valdžios sudarymą Vokietijos imperijoje?
4. Remdamiesi atsakymais į ankstesnius klausimus, mokiniai pateikia kuo daugiau išvadų apie neigiamus reiškinius Vokietijos imperijoje.

Ryšiai su antikorupciniu švietimu: mokiniai susiformuoja neigiamą požiūrį į klestėjusį valdininkų ir bažnyčios tarnų papirkinėjimą Vokietijoje.

PRIEDAS

„Kad suteiktume jums Romos karūną, mes išipareigojome kai kuriems kunigaikščiams, kurie manimi tikėjo ir galbūt niekam daugiau; mes davėme jūsų komisarams didelę sumą grynais pinigais, kurių daugiausia gavome iš savo draugų. Aišku, kad be mano pagalbos jūsų imperatoriškoji didenybė nebūtų galėjusi gauti Romos karūnos“.

Vidurinių amžių istorijos chrestomatija. – Kaunas: Šviesa, 1977.

Tema **Bajorų viešpatavimas Abiejų Tautų Respublikoje**

Autorė: IRENA LIZDENIENĖ, Mažeikių „Ventos“ vidurinės mokyklos istorijos mokytoja.

Skirta: 8 klasei.

Tikslai ir uždaviniai:

1. Išaiškinti, kada ėmė stiprėti bajorų pozicijos Abiejų Tautų Respublikoje, kokie dokumentai tai sąlygojo.
2. Remiantis J. Grušo kūrinio „Rekviem bajorams“ ištraukomis atskleisti neigiamą bajorijos teisių plėtimosi įtaką valstybės vystymuisi.
3. Mokiniai turėtų pagrįsti savavaliavimo, įstatymų pažeidinėjimų, grupuočių kūrimo žalą valstybei.

Priemonės ir šaltiniai:

- *Pasaulio ir Lietuvos istorija: VI–XVIII amžiai: vadovėlis 8 klasei.* – Vilnius: Kronta, 1999.
- Rekviem bajorams // GRUŠAS J. *Raštai. T. 2.* – Vilnius: Vaga, 1980.

Metodai: aiškinimas, darbas su vadovėlio tekstu, darbas su grožinės literatūros ištraukomis, grupinis darbas.

EIGA

1. Trumpai prisimenama, kada ir kokiomis aplinkybėmis buvo pasirašyta Liublino unija, jos sąlygos bei padariniai.
2. Remiantis vadovėlio medžiaga, nagrinėjama Abiejų Tautų Respublikos situacija po Žygimanto Augusto mirties.
3. Išnagrinėjami Henriko Valua pažadai bajorams, „pacta conventa“ bei „liberum veto“ įsigalėjimas.
4. Klasė skirstoma į 4 grupes. Kiekvienai grupei pateikiama ištrauka iš J. Grušo kūrinio „Rekviem bajorams“.

Pateikiamos užduotys:

- Ar bajorų viešpatavimas, ypač „liberum veto“ teisė, stiprino valstybę?
- Kokius metodus naudojo bajorai siekdami valdžios?
- Kaip bajorai aiškindavosi tarpusavio santykius?

- Kokią žalą valstybei ir tuometinei visuomenei padarė bajorų viešpatavimas? Kokias vertybes pamynė bajorija?
 - Ką galite pasakyti apie Karaliaus valdžią tokioje valstybėje?
5. Po diskusijos daromos išvados, jog bajorų viešpatavimas buvo viena iš ATR silpnėjimo priežasčių.

Ryšiai su antikorupciniu švietimu: atskleidžiamos įvairios korupcijos apraiškos Abiejų Tautų Respublikoje XVIII a. Pabrėžiama, jog tai privedė valstybę prie žlugimo.

PRIEDAS

Ištraukos iš J. Grušo dramos „Rekviem bajorams“

<p>1. Oginski! Išnaudojate piktam
Tą liberum veto. Pavedat kuriam
Bajorui riktelti: „Nesutinku“,
Ir jau įvykdyta, kas reikia jums,
Didikams, nes už rėksnio nugaros –
Tį padlaižių pulkai. Jei pamėgintų
Koks nors šlėkta pats be ponų valios rėkti,
Matytų, kas jo laukia... Girdote
Bajorų tuntus, intrigas vis rezgat,
Organizuojate konfederacijas,
Beprasmiškas, karingas, siaučiančias,
Naikinate ir taip sunykusią
Respubliką.
(p. 396)</p>	<p>2. Palaukite! Priversti etmoną
Paleisti savo pinigais samdytą
Kariuomenę? Kas Lietuvą gins? Kas?
Bajorai gi kariaut seniai nebeina.
Tiktai girtauja, mušasi. Kada
Pareikalauja mokesčių kariuomenei
Samdyt, išvaiko seimą... Orgijom garsus
Karalius Fridrichas Augustas, saksas,
Pasikvietė kariuomenę – ne kraštui,
Bet sostui ginti. Plėškit, vokit,
Galabinkite, prievartaukite –
Kiek tik vaizduotė išgali. Ir griauina,
Ir degina badaujančių kaimiečių
Namus, kai maisto ten neranda. Žinot
Gerai visi...
(p.397-398)</p>
<p>3. Gyventi nebegalima.
Ar jūs nematote, kaip žmonės kenčia.
Labai jie kenčia. Neapsakomai.
Taip nekentėjo niekada. O jūs?!
Jūs nesustojate. Aistra valdyti
Pasiektė beprotybę. Egoizmas –
Visuotinė liga. Tokia, kaip maras.
Kaip gangrena širdy. Kas gi toliau?
Nejaugi nebėra jokios vilties?
Kodėl gi viskas šitaip? Žmonės prašo
Atsakymo. Kodėl gi taip sugriautas
Gyvenimas? Teisybės laukia. Žodžio
Teisingo... Gauna melą. Nieko kito:
Klaikiausią melą. Žemė niekada
Dar negirdėjo šitiek melo, kiek dabar,
Bajorams valdant.
(p. 408)</p>	<p>4. Įvyko mūšis – piktas, brolžudiškas,
Beprasmiš. O kiekvienas gynė savo
Teisybę. Kalbant atvirai, nei vienas,
Nei kitas jos juk neturėjo. Tariama
Teisybė iškreipė jų dvasią, pykčio
Pripildė širdis. Jau jie matė vienas kito
Gėdingą pražūtį, skaičiauo nuodėmes.
Kaltieji jojo ant nenaudėlių,
Nenaudėliai – raiti ant niekdarių...
Ir viskas buvo sumaišyta: kraujas,
Vagystės, apgavimas, žmogžudystė;
Sutrypta ir pažadai, ir priesaikos;
Klestėjo kyšiai, melas ir šantažas.
Ir viskas buvo daroma patamsyje,
Ir niekas nežinojo, kur pradžia,
Kur pabaiga, kas atsakovas, kas
ieškovas...
(p. 420)</p>

Tema **Lenkijos–Lietuvos valstybė: valstybės smukimas, bajorų anarchija**

Autorė: DAIVA TRUČINSKIENĖ, Anykščių Antano Baranausko vidurinės mokyklos istorijos mokytoja.

Skirta: 8 klasei. Temai skiriama visa pamoka.

Tikslai ir uždaviniai:

1. Supažindinti mokinius su Abiejų Tautų Respublikos silpnėjimo priežastimis.
2. Nagrinėjant konkrečius pavyzdžius parodyti, kad ir LDK jau XVII–XVIII klestėjo korupcija, bajorų savivalė, girtuoklystė, kurios valstybėje kėlė didelę netvarką, silpnino valstybės autoritetą.
3. Atskleisti neigiamą bajorijos teisių įtaką valstybės vystymuisi.

Šaltiniai:

- *Pasaulio ir Lietuvos istorija: VI–XVIII amžiai: vadovėlis 8 klasei.* – Vilnius: Kronta, 1999, 51 paragrafas.
- *Lietuvos istorija.* – Vilnius: Mokslas, 1989.

Metodai: minčių lietus, darbas su dokumentais, lentelės pildymas.

EIGA

1. Prisimenama, kada ir kokiomis aplinkybėmis buvo pasirašyta Liublino unija, kuo pasireiškė Lietuvos valstybingumas po Liublino unijos.
2. Remiantis vadovėlio ir dokumento medžiaga pabrėžiama, kad viena iš priežasčių, leidusi atsirasti negerovėms Abiejų Tautų Respublikoje, buvo silpna karaliaus valdžia.
3. Organizuojamas minčių lietus, kurio metu klausiama: „Kokios visuomenės negerovės jums siejasi su sąvoka „korupcija“? Mokinių mintys užrašomos lentoje arba dideliame popieriaus lape (tai galėtų būti tokie apibūdinimai, kaip kyšio davimas, piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi, nesąžiningumas, valstybės lėšų švaistymas, papirkinėjimas ir kt.).
4. Primenama, kad minėtos negerovės klestėjo LDK, ypač po Liublino unijos.

5. Mokiniai suskirstomi grupelėmis po 4–5 mokinius, jiems pateikiamos užduotys:
 - kokie faktai rodo, kad silpnėjo karaliaus valdžia;
 - nagrinėdami šaltinius, išrinkite negeroves LDK, susijusias su korupcijos sąvoka;
 - pabandykite nustatyti šių negerovių priežastis;
 - kokią žalą valstybei darė didikų savivalė ir „veto“ teisės egzistavimas;
 - kokiomis priemonėmis bajorai aiškindavosi tarpusavio santykius.
6. Mokiniai darbo su dokumentais metu gali pildyti lentelę (žr. priedą).

Išvada: bajorų savivalė, jų viešpatavimas buvo viena iš Abiejų Tautų Respublikos žlugimo priežasčių.

Ryšiai su antikorupciniu švietimu: atskleidžiamos įvairios korupcijos apraiškos Abiejų Tautų Respublikoje XVIII a. ir parodoma jų įtaka valstybės žlugimui.

PRIEDAI

A šaltinis

„<...> Respublikoje karalius neturėjo jokios valdžios. Nebuvo iš viso jokios centro valdžios, su kuria kas nors būtų skaitęsis. Teoriškai čia visą valdžią turėjo patys piliečiai, t. y. bajorija, bet iš tikro ji nieko negalėjo. Ji buvo susibūrusi apie tarpusavy kovojančius didikus, kuriems nesutariant ir nė vienai partijai neišsigalint, seimai irte iro, ir krašte nebuvo jokios valdžios; tuo būdu svetimųjų papirkimams ir didikų savivalei kelias buvo laisvas.<...>

<...> Didikai, o iš jų ir bajorija išmoko tik puotauti ir girtauti.<...> Bajorijos tarpe garsėjo ypač tie, kurie galėjo daugiausia išgerti ir nepasigerti. Per kiekvieną puotą šeimininko pareiga buvo žiūrėti, kad nė vienas svečias negalėtų išeiti namo, tarnų nepalaikomas.”

Lietuvos istorija. – Vilnius: Mokslas, 1989

B šaltinis

...Seimeliai. Politinis gyvenimas ėjo seimeliuose. Čia buvo sprendžiama, kuris didikas yra galingesnis ir kurio laukia nemalonumai iš seimo ar tribunolo pusės. Todėl didikai stengėsi patraukti į savo pusę daugumą bajorijos. O

ją patraukti tebuvo galima tik nuolatinėmis protekcijomis ir puotomis savo dvaruose. Į seimelius tam pačiam tikslui buvo suvežamos iš okolicų masės plikbajorių, nes ir jie turėjo lygų su didikais balsą ir svarbiausia turėjo prie šono bajoriškąjį ženklą – kardą, kurį kiekvienu momentu galėdavo vartoti savo pono ar to, kuris gerai užmokėdavo, nuomonei paremti.”

Lietuvos istorija. – Vilnius: Mokslas, 1989

C šaltinis

Seimai. Aiškus dalykas, kad privežti plikbajorių į seimelius tegalėdavo tik didikai, nuo kurių tuo metu priklausydavo ir seimelių rezultatai. Tad vidutinė bajorija turėdavo glaustis tik prie didikų, nes kitaip galėdavo labai nukentėti. Tuo būdu išrenkami tokie atstovai, kurių norėdavo didikai. Vienuose pavietuose būdavo įtakingesnis vienas didikas, kituose kitas, todėl kai jų atstovai suvažiuodavo į seimą, žinoma, negalėdavo tarp savęs susikalbėti. Visada atsirasdavo, kas pasakydavo „veto“, ir seimas turėdavo iširti. O visa ta santvarka vis dėlto būdavo vadinama tikrąja laisve. Bajorijos masės ją brangino, stropiai žiūrėjo, kad ji nebūtų pakeista, nes tik tokioje santvarkoje kiekvienas jautėsi turįs didelę vertę ir galįs pasipelnyti”.

Lietuvos istorija. – Vilnius: Mokslas, 1989

Lentelė. Korupcijos apraiškos LDK po Liublino unijos

Korupcijos apraiška	Priežastis, dėl kurios atsirado korupcijos apraiška	Padariniai LDK valstybei
Kyšių davimas ir ėmimas	Siekimas savanaudiškai pakreipti įstatymų priėmimą	Įstatymai gynė tik dalies Respublikos gyventojų piliečių interesus
Ir t. t.		

Tema **Nelegalios lietuviškos spaudos platinimas**

Autorė: IRENA LIZDENIENĖ, Mažeikių „Ventos“ vidurinės mokyklos istorijos mokytoja.

Skirta: 9 klasei.

Tikslai ir uždaviniai:

1. Atskleisti knygnešių pasiaukojimą, sumanumą, rusų valdininkų poziciją, nelegalios spaudos platinimo būdus, parodyti knygnešių draugijų veiklą.
2. Plėtoti mokinių gebėjimus savarankiškai nagrinėti, kritiškai vertinti pateiktus faktus.

Priemonės ir šaltiniai:

- Žemėlapis „Nelegalios lietuvių spaudos platinimas“.
- Lentelės:
 - a) muitinėse sulaikytų lietuviškų knygų skaičius;
 - b) apie Garšvių knygnešių draugijos 1887–1897 m. platintų knygų pobūdį (TYLA A. *Garšvių knygnešių draugija*. – Vilnius: Mintis, 1991, p. 34);
- Dokumentai apie J. Bielinio veiklą. (*Knygnešys 1864–1904 m.* – Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1992, p. 50–51);
- Dokumentai apie knygnešio J. Vaičekausko veiklą.
- „Lietuvos mokykla 1864–1904 m.“ („Vargo mokykla“) skulptūros iliustracija.
- BRAZAUSKAS J. *Naujųjų amžių istorija: nuo Didžiosios prancūzų revoliucijos iki Pirmojo pasaulinio karo pabaigos: vadovėlis 9 klasei*. – Vilnius: Kronta, 1999.

Metodai: aiškinimas, darbas su žemėlapiu, darbas su lentelėmis, darbas su šaltiniais, darbas su vaizdinėmis priemonėmis.

EIGA

1. Prisimenamos lietuviškos spaudos uždraudimo aplinkybės.
2. Remiantis žemėlapiu nagrinėjami nelegalios lietuviškos spaudos centrai Prūsijoje, platinimo būdai Lietuvoje.
3. Knygnešių draugijų veikla.

4. Garsiausių knygnešių veikla, jų pasiaukojamas darbas tautos labui. Pateikiami dokumentai apie J. Bielinio veiklą (juose kalbama apie kyšius žandarams) bei užduotys:

- Kodėl J. Bielinis davė kyšius uriadnikui ir pristavo pačiai?
- Ar siekė kokios nors naudos sau?
- Ką galite pasakyti apie tuometinius rusų valdininkus? Kokiais sumetimais jie ėmė kyšius? (Pabrėžiama, kad XIX a. rusų valdininkai galvojo, jog atlyginimus gauna tik už darbą carui, o jei daro sprendimą eilinių piliečių naudai, tai jiems priklauso atskiras atlygis).
- Kam ir kas darė žalą savo elgesiu?
- Kokios vertybės buvo svarbios J. Bielinui? Ar jos buvo svarbios rusų valdininkams?

5. Knygnešių veikla Mažeikių krašte. (Kalba mokiniai remdamiesi iš anksto surinkta medžiaga).

6. Temos apibendrinimas.

Ryšiai su antikorupciniu švietimu: kyšio, kaip korupcijos elemento, vaidmens Rusijos imperijos valdininkų gyvenime atskleidimas. Pabrėžiama žala valstybės autoritetui.

PRIEDAS

Tekstas apie L.Bielinį, žr. p.138.

Tema SSRS raida šaltojo karo laikotarpiu

Autorė: LAIMA MAMINSKIENĖ, Radviliškio Vaižganto gimnazijos istorijos mokytoja metodininkė.

Skirta: 12 klasės mokiniams, besimokantiems istoriją išplėstiniu kursu.

Tikslai ir uždaviniai:

1. SSRS pavyzdžiu atskleisti svarbiausius totalitarinių šalių raidos XX a. antroje pusėje bruožus.
2. Nagrinėjant anekdotus, taikyti žemesnėse klasėse įgytas žinias apie Sovietų Sąjungos raidą.
3. Ugdyti mokinių gebėjimus:

- lyginti skirtingų sovietmečio laikotarpių problemas;
 - klasifikuoti pagal pačių mokinių pasirinktus kriterijus;
 - įvertinti socialinę, ūkinę, politinę SSRS raidą šaltojo karo metu;
 - sieti tuometines sovietines ir dabarties problemas Lietuvoje.
4. Akcentuoti įvairiems istorijos laikotarpiams būdingą korupcijos problemą, ugdyti aktyvią, nepakančią korupcijai asmenybę.

Šaltiniai ir priemonės:

- *Lietuva ir pasaulis: istorijos vadovėlis 12 klasei.* – Kaunas: Šviesa, 2001, 39 paragrafas.
- Žemaičiuos girdėti anekdotai. – Tauragė: *Tauragiškių balsas*, 1992, t. 8.
- *815 anekdotų apie valdžią, valdymą ir verslininkus.* – Vilnius: Mintis, 1992.
- *Naujausiųjų laikų istorijos pratimų sąsiuvinis 10 kl.* – Vilnius: Pradai, 1998, p. 34.

Pamokos metodai: darbas nedidelėmis grupėmis, darbas su šaltiniais (anekdotais), lyginimas, analizė, diskusija grupėse, grupės pranešimas.

EIGA

1. Mokiniai suskirstomi į 5 grupes (pagal išsitrauktų penkių skirtingų spalvų korteles).
2. Kiekvienai grupei pateikiama po 9–10 anekdotų apie įvairias So vietų Sąjungoje egzistavusias problemas (jų neįvardijant):
 - I grupei – ekonominės problemos (anekdotai apie ekstensyvų ūkį, technologijų atsilikimą, neracionalų išteklių naudojimą, blogą kokybę, žemės ūkio atsilikimą ir pan.);
 - II grupei – socialinės problemos (anekdotai apie alkoholizmą, vagiliavimus ir pan.);
 - III grupei – biurokratijos išsigalėjimas (anekdotai apie „išpūstus“ etatus, nekompetentingus valdininkus, popierizmo gausą ir pan.);
 - IV grupei – korupcija (anekdotai apie kyšininkavimą, nomenklatūros privilegijas, valstybės turto grobstymą ir pan.) (žr. priedą);
 - V grupei – propagandos ir realybės skirtumai (anekdotai apie nesamus „laimėjimus“, partijos bei vadovų liaupsinimą ir pan.).
3. Užduotis: perskaičius ir pasitarus grupėje, įvardyti problemą, siejančią visus grupės pateiktus anekdotus.

4. Kai grupės įvardija problemas, gauna po užduočių lapą, pagal kurį po diskusijos grupėje turi parašyti trumpą pranešimą.

IV grupės užduočių lapas

- Remdamiesi anekdotais nustatykite, kaip reiškėsi korupcija Sovietų Sąjungoje.
- Kokius Sovietų Sąjungos gyventojų sluoksnius galime sieti su korupcija? Išvardykite juos eilės tvarka, pradėdami nuo užimančių aukščiausią padėtį.
- Tarp anekdotų apie korupciją Sovietų Sąjungoje įsivėlė klaida – vienas anekdotas nėra nei sukurtas sovietmečiu, nei apie jį. Kuris? Pasirinkimą argumentuokite.
- Kurie sovietmečio anekdotai tiktų ir dabarties Lietuvai? Kodėl?

5. Grupės pristato savo pranešimus.

6. Remdamasi pranešimais, visa klasė daro išvadą apie Sovietų Sąjungoje XX a. II p. egzistavusias problemas; analizuoja, kurios iš jų ir šiandien tebeklesti pokomunistinėse valstybėse (remiamasi Lietuvos pavyzdžiu).

7. Namų darbų skyrimas:

- Apmąščius darbą klasėje, užrašyti 2–3 pamokoje nenagrinėtas sovietmečio problemas.
- Paieškoti anekdotų ir nagrinėtomis temomis.

Ryšiai su antikorupciniu švietimu: pamoka atskleidžia valdininkų mentaliteto SSRS ypatumus, korupcijos įteisinimą kasdienėje praktikoje. Tai, viena vertus, padeda suvokti posovietinį mąstymo paveldą, kita vertus – įvertinti, kaip smarkiai pakito visuomenė nuo SSRS laikų.

PRIEDAS

Anekdotai apie korupciją

SSKP Generalinis sekretorius vieši JAV. Jo garbei surengiami prašmatnūs pietūs. Iš kur lėšos tokiam prabangiam priėmimui? – stebisi svečias. JAV prezidentas vedasi jį prie lango ir sako:

– Ar matote aną tiltą?

– Matau.

– Čia ir yra šuo pakastas. Iš šio tilto statybos šiek tiek sutaupėme.

Po metų JAV prezidentas aplankė Sovietų Sąjungą, ir net jį, visko mačiusį, nustebino priėmimo prabanga. Tada Sovietų Sąjungos vadovas atsivedė svečią prie lango:

– Matote ten tiltą?

– Ne, nematau.

– Va, čia irgi šuo pakastas.

•

– Kodėl praėjusią pamoką tau už diktantą parašė ketvertą, o dabar – penketą? Juk klaidų tiek pat.

– Matai, tuomet mano tėvas buvo tik pavaduotojas, o dabar direktorius.

•

– Pasiūliau direktoriui kyši, tai jis man parodė duris.

– Išvijo?

– Neišvijo, o parodė duris, manding, gali kas nors išgirsti ar pro rakto skylutę pamatyti.

•

– Kuo pradėti reviziją?

– Konjaku.

•

– Parlamentaras verslininkui:

– Jūs man duokite 50 tūkstančių, o aš padarysiu jus milijonieriumi...

•

Nutarė žvejys pastatyti tiltą per upę. Prireikė vagono cemento. Nusiumtė vilką į ministeriją – neiškaukė. Nusiumtė lapę – neišgudravo. Pagaliau nusiumtė asilą. Negrįžta savaite, kitą... Pagaliau grįžo su visu ešelonu cemento.

– Kam mums šitiek?

– Nesijaudinkit. Ministerijoje radau daug pažįstamų ir įrodžiau, kad tiltą statysime išilgai upės.

•

Pilietis stovi prie durų ir skaito: „Vedėjas priima 10–15“. Čia priejo Kindziulis ir paklausė:

– O mažiau jis nepriima?

•

Žmogus pasiūlė valdininkui keletą kupiūrų.

– Kas tai? Kyšis? – supyko valdininkas.

Išsigandęs žmogus nori pasiimti pinigus, bet valdininkas priduria:

– Jūsų laimė, drauge, kad aš kyšininkas.

•

- Įsivaizduokit, mūsų valdyboje už kyšius jau nuteisė 50 žmonių.
- O! Mūsų valdyboje šito niekad negali būti.
- Pas jus visi sąžiningi?
- Reikalas ne tas. Mūsų valdybos etatų sąrašė iš viso 40 žmonių.

Kartą karalius, pietaudamas su parlamentarais, nustebęs pasakė, kad, nepaisant didelių mokesčių, valstybės iždas tuščias. Tuomet vienas pagyvenęs parlamentaras paėmė iš šampano kibirėlio gabalėlį ledo ir padavė jį kaimynui, paprašęs jį perduoti iš eilės kitam. Kada ledo gabalėlis tokiu būdu pasiekė karalių, jis visai ištirpo.

- Štai kodėl, jūsų didenybe, iždas tuščias, – pasakė parlamentaras.

Šeremetjevo¹ oro uoste reporteris klausia italų turistų:

- Koks jūsų atvykimo į TSRS tikslas?
- Mes perimame žemės ūkio patirtį.
- Žemės ūkio?
- Taip. Apie tokį darbo organizavimą galima tik svajoti. Tarybiniai ūkiai yra tiesiog fantastika! Šefų pagalba – grandioziška! Žemę arią kareiviai, akėja darbininkai, derlių nuima studentai, rūšiuoja profesoriai, aspirantai² ir docentai! Ir viskas – nemokamai. Pardavus produkciją, tarybinio ūkio direktorius praneša: „7 milijonai muostolio“. Ir jam tuos milijonus duoda. Mama mia! Mes to ir nesapnavome!
- Jūs fermeriai?
- Na jau! Mes – italų mafijos atstovai!

Viena moteris 20 metų dirbo samovarų³ gamykloje, per tą laiką taip ir nesugebėjo įsigyti samovaro. Netekusi vilties, ji parašė laišką Komunistų partijos Centro komitetui: „Aš jau 20 metų dirbu samovarų gamykloje, bet pati iki šiol neturiu samovaro“.

Po kurio laiko ji labai nustebusi gauna atsakymą: „Gerbiamą drauge, de-ja, Centro komitetas negali jums padėti įsigyti samovarą. Tačiau atsižvelgdami į jūsų darbo stažą ir nuopelnus, mes leidžiame jums kasdien iš gamyklos išsinešti po vieną detalę ir savarankiškai susirinkti samovarą“.

Po poros metų moteris vėl rašo laišką į CK: „Aš praradau viltį. Visą padariau, kaip jūs parašėte. Kasdien parsinešdavau iš darbo po vieną detalę. Ir ką galų gale turiu? Mano darže stovi dvi Žemė-žemė raketos, o samovaro taip ir neišgijau“.

¹Pagrindinis tarptautinis oro uostas SSRS.

²Dabartinių doktorantų atitikmuo.

³Tradiciinis rusiškas virdulys.

PILIETINIS UGDYMAS, POLITOLOGIJA

Tema Teisėta ir neteisėta,
teisinga ir neteisinga

Autoriai: REGINA PETRAITIENĖ, GINTAUTAS PETRAITIS,
Šiaulių Stasio Šalkauskio vidurinės mokyklos mokytojai.

Skirta: 8 klasei.

Dalykas: pilietinės visuomenės pagrindai.

Tikslas: ugdyti pilietiškumą, kritinį analitinį mąstymą.

Priemonės:

Situacijų sąrašas (žr. priedą).

Metodai: darbas mažomis grupėmis, analizė, pokalbis, diskusija.

EIGA

1. Klasės mokiniai suskirstomi į grupes.
2. Kiekviena grupė gauna situacijos (-ų) aprašą.
3. Lentoje užrašomi klausimai:
 - a) Ar yra nukentėjusiųjų, jei taip, tai kas jie?
 - b) Ar yra nusikaltusiųjų, jei taip, tai kas jie?
 - c) Ar padarytas koks nors nusikaltimas?
 - d) Jei padarytas, tai koks: vagystė, sukčiavimas, korupcija?
4. Kiekviena mokinių grupė analizuoja savo situaciją (-as), aptaria ją.
5. Grupės pristato savo situacijas kitoms grupėms, jas komentuoja.
6. Diskusijos „Kaip susidaro sąlygos, palankios nusikaltimui?“
„Ką reikėtų keisti visuomenėje, kad panašių nusikaltimų mažėtų?“

Laukiamas rezultatas: Mokiniai, analizuodami situacijas, geriau suvoks supantį pasaulį, diskusijos pratinės ieškoti tiesos kelio, vertinti poelgius, ugdyti aktyvumą, gebėjimą reikšti mintis ir jas apginti. Situacijos pateikiamos atskirame lape.

Ryšiai su antikorupciniu švietimu: išsiaiškinus teoriškai, kas yra korupcija, dažnai praktikoje mokiniai sunkiai atpažįsta, ar reiškinys, situacija yra korupcija, ar ne. Analizuodami konkrečias situacijas mokiniai lengviau tai perpranta. Situacijos, paimtos iš mūsų realybės, moko ugdytinius kritiškai vertinti tikrovę, ieškoti būdų (kad ir utopinių), kaip reikėtų gyventi teisingai, sąžiningai. Mokiniai kuria savo sąmonėje visuomenės modelį, kuriame visi gyvena pagal vienodus įstatymus, suvokia tikros demokratijos esmę.

PRIEDAS

Situacijos

- a. Jonas pasakė traukinio kontrolieriui, kad nespėjo nusipirkti bilieto stoties kasoje. Kontrolierius pasiūlė Jonui mokėti už kelionę tik pusę bilieto kainos, jei Jonas neims bilieto.
- b. Firma „Šviesi ateitis“ dalyvauja konkurse užsakymui gauti statyti mokyklą. Ji pasiūlė komisijos nariams mobiliuosius telefonus, kad, kaip teigia firmos atstovai, „palengvintų komisijos darbą“.
- c. Kai Ona R. neišlaikė egzamino gauti vairuotojo teises, instruktorius pasakė jai, kad už tam tikrą nedidelį atlygį galima gauti teises nelaikant egzamino antrą kartą.
- d. Mokslo metų pabaigos proga klasė padovanojo savo auklėtojai milžinišką gėlių puokštę.
- e. Mykolas N. sustabdomas kelių policininko už eismo taisyklių pažeidimą. Oficiali bauda – 200 Lt. Mykolas tiek pinigų su savimi neturi, todėl prašo policininko išrašyti sąskaitą.
– O kiek turite? – paklausia policininkas.
Mykolas turi 50 litų. Policininkas juos paima ir atsisveikina.
- f. Aukštas ministerijos valdininkas sustabdomas kelių policininko už eismo taisyklių pažeidimą. Paprašytas parodyti teises, valdininkas kartu pateikia ir savo tarnybos pažymėjimą. Policininkas pasižiūri dokumentus, įspėja daugiau nedaryti panašių nusižengimų ir leidžia važiuoti.

- g. Rajono muziejaus X mieste direktoriumi tapo rajono tarybos pirmininko sūnėnas.
- h. Kalvelių šeimoje trys žmonės – mama, tėtis ir Tomas. Jie laikosi kai kurių susitarimų, pavyzdžiui, indus plauna pakaitomis po vieną dieną, o Tomui vakarais neleidžiama žiūrėti televizoriaus. Plauti indų, žinoma, niekas nemėgsta, bet labiausiai nemėgsta tėtis.
Kartą, kai mamos nebuvo namie, o tėtis turėjo plauti indus, Tomas pasiūlė: „Jeigu aš už tave suplausiu indus, ar tu man leisi šį vakarą pasižiūrėti trilerį?“ Tėtis sutiko.
- i. Beata S. susitarė su statybos firma „Rūpestis“, kad jei firma finansuos jos rinkimus į rajono tarybą, tai ji vėliau padės šiai firmai gauti gerų užsakymų statyti rajone įvairius statinius.
- j. Rajono savivaldybės valdininkai susitarė su padavėju, kad gaus iš jo sąskaitą, kurioje įrašyta suma du kartus didesnė už realų užsakymą.
- k. Teisėjas buvo pakviestas vakarieniauti į prabangų restoraną Henriko J., verslininko, apkaltinto rimtais nusikaltimais mokesčių srityje. Kad nebūtų atpažintas teisėjas užsidėjo tą vakarą tamsius akinius.
- l. Dėkodama už sunkiai sergančio vaiko išgydymą Ona Z. padovanojo gydytojui didelę dėžę šokoladinių ir rožių iš savo sodo.
- m. Klasė ruošiasi rinkti seniūną ar seniūnę. Visos mergaitės norėtų, kad seniūne taptų Rasa, o berniukai – kad Dainius. Mergaičių yra dviem daugiau nei berniukų, todėl balsavimo rezultatas iš anksto aiškus. Berniukai susirenka pasitarti ir sugalvoja išeitį: pasiūlyti dviem mergaitėms tapti jų dviratininkų komandos narėmis. Mergaitės pasiūlymas sužavė, o po dviejų dienų Dainius išrenkamas seniūnu.
- n. Lietuvių kalbos mokytoja labai daug užduoda. Norint gerai paruošti projektus, tenka daug skaityti papildomai, dirbti vakarais ir savaitgaliais. Agnės mama nucina pas mokytoją pasikalbėti. Niekas nežino, apie ką jos kalbėjosi, tačiau nuo to laiko Agnė gauna mažiausiai ir lengviausių užduočių.

Tema **Aš esu pilietis**

Autorė: ELENA ŽUKAUSKIENĖ, Šiaulių Stasio Šalkauskio vidurinės mokyklos
vyresnioji mokytoja.

Trukmė: 3 pamokos.

Skirta: 10 klasei.

Dalykas: pilietinis ugdymas.

Tikslai ir uždaviniai:

1. Ugdyti pilietines vertybes ir etines nuostatas.
2. Mokyti rasti informaciją, ją vertinti ir kūrybiškai panaudoti.
3. Mokyti kurti kitų ugdymui skirtas priemones.

Priemonės:

- ZALECKIENĖ I. *Mes: pilietinės visuomenės pagrindai: vadovėlis 10 kl.* – Vilnius: Homo liberr, 1999.
- LTV laidų medžiaga, vietinės spaudos publikacijos, gyvenimiška jų pačių ir artimųjų, pažįstamų patirtis.
- LR specialiųjų tyrimų tarnyba. – www.stt.lt

Metodai: darbas mažomis grupėmis, savarankiškas darbas, diskusija.

Pasiruošimas pamokai: tai neturėtų būti pirmoji pamoka, kurioje kalbama apie korupciją. Mokiniai jau turi žinoti, kas yra korupcija, ir mokėti atpažinti jos apraiškas.

I PAMOKOS EIGA

1. Tema užrašoma lentoje.
2. Aptariamos ir surašomos dideliame lape vertybinės nuostatos, kurios, mokinių nuomone, būtinos piliečiui.
3. Aptariama, kokius stalo žaidimus mokiniai žino, žaidė vaikystėje, dabar mėgsta žaisti.
4. Išaiškinamas pamokos tikslas: sukurti žaidimą, kuriame atsispindėtų gyvenimo realijos – įvairios situacijos ir teisingi bei neteisingi, geri bei blogi poelgiai.

5. Jeigu žaidimo tema siaurinama, pavyzdžiui, „Korupcija“, „Teisės pažeidimai“, nurodomi šaltiniai, kurie praplės mokinių žinias.
6. Susitariama dėl darbo sąlygų ir terminų. Paprastai pilietinio ugdymo pamokos būna kartą per savaitę, todėl reikėtų numatyti darbą užbaigti per dvi pamokas.
7. Mokiniai išsiskaičiuoja po keturis (priklausomai nuo klasės mokinių skaičiaus), susėda grupėmis.
8. Mokiniai savo grupėje aptaria, kokio tipo žaidimą jie kurs, kokios informacijos jiems reikia susirasti, pasiruošia savo veiksmų planą.
9. Namų darbų užduotis: rinkti medžiagą žaidimui.

II PAMOKOS EIGA

1. Pasidalijama patirtimi apie rezultatus renkant ir rengiant medžiagą žaidimui.
2. Darbas grupėmis kuriant žaidimus.
3. Namų darbų užduotis: pabaigti kurti žaidimą, jį apipavidalinti.

III PAMOKOS EIGA

1. Kiekviena mokinių grupė pristato savo žaidimą: paaiškina žaidimo sąlygas, papasakoja apie naują patirtį ir sunkumus, kurie iškilo kuriant žaidimus.
2. Grupės pasikeičia žaidimais, pabando juos žaisti, išsiaiškina su žaidimo kūrėjais kylančius neaiškumus.
3. Pamoka baigiama diskusija apie naują patirtį, etines bei pilietines vertybes. Lentoje vėl kabinamas popieriaus lapas (kuriame pirmą pamoką buvo surašytos vertybės), vertybių ir nuostatų sąrašas koreguojamas.
4. Žaidimai gali būti taikomi žemesniųjų klasių (pavyzdžiui, aštuntų) pilietinio ugdymo pamokose.

Ryšiai su antikorupciniu švietimu: pats darbo procesas lavina ugdytinius, moko juos ieškoti medžiagos, į kūrybinę veiklą įtraukia ne tik mokinius, bet ir jų artimuosius, pažįstamus. Jei žaidimo nepavyko sukurti dėl techninių priežasčių, mokiniai pasidalija patirtimi ir idėjomis.

Tema **Žaisti pagal taisykles**

Autorė: VAIVA VAICEKAUSKIENĖ, Švietimo plėtotės centro
Švietimo monitoringo skyriaus vyresnioji specialistė.

Skirta: 8–10 klasei.

Dalykai: pilietinės visuomenės pagrindai, etika.

Tikslas: ugdyti pagarbą kitų teisėms, kritinį analitinį mąstymą.

Priemonės:

I žaidimui:

- 2 vienodos kortų kaladės;
- suvynioti į popierėlį saldainiai, kurių skaičius maždaug 5 kartus didesnis už žaidėjų skaičių;
- indas saldainiams sudėti;
- lapeliai su žaidimo taisyklių kopijomis.

II žaidimui:

- kelios (skaičius priklauso nuo žaidėjų skaičiaus) vienodos „Kelionės“ tipo stalo žaidimo kopijos, toks pats skaičius žaidimo kauliukų, po 1 unikalią žaidimo figūrėlę (pavyzdžiui, iš „Siurprizo“ kiaušinių) kiekvienam žaidėjui;
- lapeliai su žaidimo taisyklių kopijomis ir instrukcijos stebėtojams.

Metodai: žaidimai-eksperimentai, kritinė analizė, pokalbis, diskusija.

Paiškinimai: ši tema iš tiesų turėtų vadintis „Neteisingas žaidimas“, nes pirmajame žaidime mokytojas sudarys neteisingas žaidimo sąlygas, o antrajame taisykles iškreips patys žaidėjai. Tačiau šie žaidimai yra eksperimentai, imituojantys realų gyvenimą, todėl mokiniai neturi iš anksto žinoti čia nurodytų aplinkybių.

Žaidimai gali būti taikomi kaip stimuliuojantis, aktualizuojantis asmeninę patirtį įvadas kalbant apie korupciją pamokose. Žaisti 2 žaidimus iš eilės tikriausiai yra per daug – pasirinkite kurį nors vieną.

EIGA**I žaidimas**

1. Žaidimui reikia 1 kortų kaladės. Prieš pamoką išimkite iš jos visas pikų kortas, išskyrus 2, o kad mokiniai to nepastebėtų, papildykite kortų kaladę įvairiomis kitomis kortomis iš tokios pat atsarginės kortų kaladės.
2. Susodinkite mokinius aplink didelį „apskritą“ stalą. Išdalykite kiekvienam po 5 saldainius ir įspėkite, kad jų negalima valgyti iki žaidimo pabaigos, nes su jais bus žaidžiama.
3. Padėkite ant stalo kelias žaidimo instrukcijos kopijas, be to, perskaitykite balsiai instrukciją visiems.
4. Susitarkite, kada baigsite žaidimą – prabėgus tam tikram laiko tarpui ar iškritus tam tikram skaičiui žaidėjų, ar labai išaugus saldainių krūvai stalo viduryje.
5. Padėkite viduryje stalo užverstą išmaišytą kortų kaladę – 2 likusios pikų kortos turi būti kur nors jos viršuje. Atsisėskite tarp žaidėjų ir pradėkite žaidimą.
6. Žaidimo pabaigoje praneškite, kad dabar paskelbsite patį geriausią žaidėją, kuriam atiteks stalo viduryje susikaupę saldainiai. Po pauzės pasakykite, kad šis žaidėjas esate jūs, ir pasiimkite visus saldainius. Jokiu būdu nepasiduokite pagundai saldainius vėliau išdalinti kitiems.
7. Aptarkite žaidimą: jo „režisūrą“ ir žaidėjų jausmus.

Klausimai diskusijai:

1. Šis žaidimas turėjo aiškias taisykles. Ar taisyklės buvo teisingos?
2. Ar patį žaidimą galima pavadinti teisingu? Paašškinkite savo nuomonę.
3. Kaip jūs jautėtės žaisdami? Kaip jautėtės žaidimui pasibaigus?
4. Ar šis žaidimas jums neprimena ko nors realiaame gyvenime? Jei primena, tai ką?
5. Ar šis žaidimas nepažeidė jūsų teisių? Jei pažeidė – tai kokias?

II žaidimas

1. Suskirstykite klasę vienodomis žaidėjų grupelėmis ir kiekvienai grupei paskirkite bent po 1 stebėtoją.
2. Padėkite ant grupelių stalų po vienodą žaidimo kopiją, žaidimo kauliuką, figūrėles (jei nenurodėte žaidėjams iš anksto jas atsinešti).